

یادداشت/ آینده پژوهی؛ نیازمهم صنایع در دنیای امروز به قلم علی زند اکبری

علی زند اکبری مدیر عالی و اجرایی کسب و کار

یکی از مباحثی که در دنیای امروز در مباحث صنعتی مورد توجه قرار گرفته مبحث مهم آینده پژوهی است. دنیای صنعت مبتنی بر تولید محصول است و این محصول باید پاسخگوی نیاز جامعه دوران خود باشد. اما این محصول چه استراتژی را برای بقای خود (در بازار فروش و سایر بازارهای مفروض) می بایست متصور باشد؟ بر چه مبنائی سیر تکامل خود را باید طی کند؟ آیا همیشه به یک محصول در یک مقطع زمانی نیاز است؟ آیا یک محصول همیشه باید با یک مختصات تولید گردد؟ نوآوری در یک محصول بر چه مبنائی باید ایجاد گردد؟ تمامی این سوالها را باید در یک کلمه جست "آینده پژوهی".

آینده پژوهی چیست و به دنبال چه هدفی است؟

در خصوص آینده پژوهی نباید به دنبال تعریف خاصی بود بلکه مهم آنست که درک صحیح و عمیقی از این مبحث داشته باشیم. این نکته که

بدانیم: "آینده بر مبنای عدم قطعیت است و کارکرد آن نیز مبنایی غیر قطعی دارد"، نکته ای کلیدیست. تغییرات جهان پیرامون از نظام زیست محیطی گرفته تا تغییر روندهای تکنولوژیکی و بالطبع آن تغییر ذائقه جوامع اجتماعی بشر به تناسب نیازهای روحی، روانی و فیزیکی انسانها که دارای فرهنگ، گفتار و نظام مخصوص به خود می باشند، همه و همه ضرورتی را آشکار می کند که جز در قالب آینده پژوهی نمی توان آنرا تعریف نمود.

تغییرات بشری از همه سو جوامع مختلف را بیش از پیش وابسته به یکدیگر می کند و گسترش داده ها و مفاهیم اطلاعاتی در کنار تکنولوژیهای به وجود آمده درک تغییرات و شکل جدید زندگی در آینده را مبهم می کند. تمامی موارد یاد شده موید این مطلب است که آینده پژوهی یکی از علوم مهم اجتماعی است که سیر پیشرفت آن به موازات تاریخ در حال حرکت و رشد است. آینده پژوهان در هر رشته و کاری می توانند فعالیت داشته و یا به صورت کلی و یا انحصاری به دنبال آن باشند که انسان امروز در حرکت به سوی آینده با چه چیزهایی مواجه می گردد؟ چه چیزهایی متحول شده و تغییر می یابد و چه چیزهایی همیشه ثابت باقی می مانند؟

از اینرو تحلیل و بررسی، شکل گیری رویدادها و رخدادها و روند تاریخی آنها در گذشته و حال را باید مد نظر قرار داده و مطالعه نمایند. باید آینده پژوهی را نوعی پیش بینی آینده با در نظر گرفتن حداکثر جوانب لازم دانست. دانشی که اگر در مسیر صحیح به کار رود موجب پیشرفت کسب و کارها و رشد بشر می گردد، علمی برای برنامه ریزیهای بزرگ اقتصادی، اجتماعی و سیاسی با استفاده از تجربیات گذشته، دانش امروز و حرکت در مسیر صحیح به سوی آینده.

آینده پژوهی مستلزم آینده نگاریست و آینده نگاری پی آیند آینده پژوهیست، آینده نگاری به دنبال آن است که جوامع و اجزاء آن همچون انسان را برای رخدادهای غیر قابل انتظار مهیا کند. این علم بر آن است تا با به وجود آوردن زمینه های لازم برای بالا بردن آگاهی از آینده، امکان کنترل بر آنرا بالا ببرد. به عبارت دیگر شناسائی توقعات ما از آینده به وسیله آینده پژوهی مشخص شده تا با به حداکثر رساندن آگاهی ذهنی و کارائی عملی در راه تحقق بهترین آینده، برنامه ریزی مطلوب را در نظر بگیریم.

آینده پژوه کیست و چه می کند؟

همانطور که پیشتر گفتیم "آینده بر مبنای عدم قطعیت است و کارکرد آن نیز مبنائی غیر قطعی دارد"، پس آینده پژوه بر اساس فرضیات خود بر روی احتمالات کار میکند، آنرا پیش بینی کرده، بررسی می کند و سپس تجزیه و تحلیل می نماید. او خوب می داند دانشی که دارد موضوع اسرار آمیزی نیست بلکه علمی است که او در سه منظر دنبال می کند:

الف- بررسی روند و الگوهائی که در طول تاریخ همواره ثابت بوده اند و چرائی این ثبات

ب- بررسی روند و الگوهائی که ثابت نیستند و ریشه یابی عدم ثبات این الگوها

ج- فرضیاتی که می توانستند بر پایه احتمالات، به عنوان یک الگو در نظر گرفته شوند، اما به آنها اهمیتی داده نشده است.

به عبارت دیگر آینده پژوه با پایش دانسته های خود و تجزیه و تحلیل آن، احتمالات را برآورد می کند. یعنی با حدس حالات ممکن آینده، آینده محتمل را ارزیابی نموده و بر مبنای آن، آینده مطلوب را برآورد می کنند.

به طور کلی کند و کاو آینده پژوه در چند رشته صورت می گیرد که به طور مخفف "استپ وی" نام می گیرد که مخفف کلمات اجتماعی، فناوری، اقتصادی، زیست محیطی، سیاسی و ارزشها می باشد.

STEEP

Social, **T**echnological, **E**conomical,)
(**E**nvironmental, **P**olitical, **V**alues

بر همین اساس مشاهده می کنیم که انبوه صنایع مختلف در این رده بندی کلی قرار می گیرد: صنایع داروئی، صنعت پوشاک، صنایع بسته بندی، صنایع نظامی، صنایع ساختمانی و...

عناصر اصلی آینده پژوهی

دو عنصر زمانسنجی و برنامه ریزی از عناصر اصلی آینده پژوهیست. اینکه بدانیم پژوهش در آینده ما در کدامیک از دسته های زمانی یک تا پنج سال (آینده پیشه رو)، پنج تا بیست سال (آینده نزدیک)، بیست تا پنجاه سال (آینده میانی) نه چندان نزدیک و نه چندان دور ("، پنجاه تا صد سال (آینده دور)، صد سال تا دویست سال (آینده خیلی

دور)، قرار می گیرد و بر مبنای بعد زمانی، چه برنامه ریزی را مد نظر قرار می دهیم؟ برنامه ریزی که باید بر مبنای: رویدادهای گذشته و تاثیرات و عواقب آن بر گذشته و حالمان بوده، حداکثر شفافیت در چشم اندازی که متصور هستیم را در نظر بگیرد و فرضیات و روشهایی که منجر به نتیجه بخشی امورات خواهد شد.

صنایع و آینده پژوهی

همواره کلیه صنایع بر اساس تغییرات اجتماعی دچار تحول بوده اند، مثلاً برای تامین آب آشامیدنی، زمانی برای هر شهر تعدادی چاه آب حفر می شد و مردم برای استفاده با سطلهائی جهت رفع نیاز روزانه آب برداشت می کردند، سپس با در نظر گرفتن محوطه ای در جلوی خانه ها هر خانه دارای چاه آبی شد. مدتی بعد برای رعایت موارد بهداشتی استخرهای آبی در نظر گرفته شد که توسط کانالهایی، آب به هر خانه می رسید، با پیشرفت کشورها سیستم لوله کشی اختراع شد و حال کیفیت لوله های آب رسانی مد نظر قرار گرفته و یا در جوامع پیشرفته تر از منابعی تبخیر و ضد عفونی برای آب مورد نیاز استفاده می کنند. به همین صورت هر کالا در هر صنعتی باید بداند نیاز آینده جوامع در چیست؟ کشورها چه تغییراتی می کنند؟ و بر اساس این تغییرات باید محصولاتشان چه نوآوریهای داشته باشند تا همچنان مورد درخواست مصرف کنندگان باشند. تغییرات تکنولوژی در جهان امروز به صورت لحظه ای رخ می دهد لذا وجود بینش آینده نگارانه و آینده پژوهی بر مبنای سیر سریع تغییر جوامع، نیاز است که هر صنعت باید در ساختار تولیدی خود از آن بهره ببرد و گرنه با حفظ شرایط فعلی و عدم توجه به رخدادهای و تغییرات شگرف روز، اثری از تولیدشان باقی نخواهد ماند. بهترین مثالی که می توان بیان نمود، شرکت نوکیا است، روزگاری محصولات این شرکت حرف اول را در صنعت تلفن همراه جهان می زد اما حالا شکست این شرکت به علت عدم نگاه و تحلیل صحیح از آینده به مثالی برجسته در کلاسهای تدریس مدیریت در جهان تبدیل شده است.